

IZ RATA U MIR: HRVATSKI BRANITELJI U TRANZICIJI
From War to Peace: Croatian War Veterans in Transition
CRO VETERANS

Ispitanik: M. M. (pripadnik 1. gardijske brigade HV „Tigrovi“)

Vrijeme intervju: 27. veljače 2024.

Mjesto intervju: Zagreb

Intervju vodio: Tomislav Šulj

Trajanje intervju: 1 sat i 19 minuta

Transkript: Tomislav Šelendić

Danas je. 27. veljače 2024., pričam s M. M. -em, koji je zatražio i kojem ćemo garantirati anonimnost. Zanima me kako si doživljavao Jugoslaviju, posebno u zadnjem razdoblju njezinog postojanja?

Iskreno, ja sam bio student, mladić. Nisam pravio velike razlike između ljudi, ni tko je tko. Nisam mario tko je Hrvat, tko je Srbin, a tko musliman sve dok nije počeo rat. Tek krajem „osamdesetih“ u tim događanjima, u promjenama koje su dolazile, ja sam skužio da sam ja Hrvat...(šali se, smijeh)... Iskreno govorim, tako je bilo. Neću ja govoriti bajke da sam bio nešto drugo, kad nisam. Bio sam mlad, ja sam imao samo 20 godina kada su počela ta događanja. Tek kasnije, uz iskusnije, uz Hrvate legionare, uz ljude koji su došli izvana, kad sam vidio njihovo to hrvatstvo, onda sam skužio što je što. Onda sam počeo čitati povijesne knjige i slične stvari i tada sam vidio kako su se u prošlosti odvijali odnosi Hrvata, Srba i muslimana i kako je bilo u bivšoj Jugoslaviji.

Zbog čega je po tebi izbio rat u Hrvatskoj i da li se to moglo izbjeći?

Da li se mogao izbjeći, to je sad relativan pojam. Po meni se nije mogao izbjeći. Gledajući kroz tu situaciju, kakva je bila, Milošević i njegov režim točno su znali što hoće. Imali su cilj i to se polako ostvarivalo. Njihov cilj bio je ostvariti granicu, koju su i držali do „Oluje“, od Karlobaga, pa dolje Slavonija; zapadna i istočna. Tako da su oni znali što hoće. Njih je zanimala Velika Srbija i znali su da to ne može proći mirno, bez oružja. Također, znali su da će se Hrvati braniti. E sad, da li su Milošević i Tuđman mogli ostvariti neki mirovni sporazum? Nisu mogli. Oni su se i dogovorili, ali kad se to kolo zavrtjelo, tu više povratka nije bilo. To je tako bilo, barem po mom mišljenju.

Kad si se uključio u obranu Hrvatske i što te je motiviralo da tako postupiš?

Bio sam na fakultetu, druga godina „Strojarstva“. Išao sam na oglasnoj ploči pogledati da li sam prošao ispit i vidio da sam prošao „Mehaniku 2“, dobio sam ocjenu pet. Na oglasnoj ploči, bio je i plakat, pisalo je: „Postanite Prvi hrvatski redarstvenik“. Ja i moj cimer Splićo, Romeo Grgić, mi smo se pogledali i rekli: „Ajmo probati!“ I otišli smo prijaviti se u policiju. Znači, nije to bilo nikakvo domoljublje...(smijeh)... Mi smo se upisali, u Svetošimunskoj ulici je policijska akademija, tamo smo u policiji predali papire i to ti je bilo to. To je bio 3. mjesec 90.' godine. I u 4. mjesecu, dakle odmah nakon mjesec i nešto, samo su došli po mene, u Studentski dom, na Savi. Došli su dečki, policajci u civilu. Donijeli su meni i cimeru pozive da se javimo u Svetošimunsku, u policiju. Nismo previše razmišljali, tamo smo se javili i onda su nas odvezli. Odvezli su nas u Đorđićevu ulicu i tamo su nas zadužili. Ja sam završio ŠRO vojna policija...(Škola rezervnih oficira u JNA, op.a.)... Bio sam potporučnik JNA, mladić, taman. Zadužio sam pištolj „Tetejac, Dugi 9“. I kad je bilo konstituiranje prvog demokratskog hrvatskog Sabora, proglašenje osamostaljenja u petom mjesecu 90.' godine, u INI-noj zgradi, onda sam bio tamo. Bio sam tamo na osiguranju predsjednika Franje Tuđmana. Evo, osiguranje su tada činila nas četvorica studenata, uz Gilju i Ćuka.¹

Vi ste zapravo bili klinici.

¹ Ante Gilja bio je osobni vozač Franje Tuđmana te jedan od osnivača HDZ-a u Vinkovcima. Bio je zapovjednik obrane Nuštra, a kasnije zapovjednik 68. Bojne Vojne policije. Mile Ćuk bio je voditelj osiguranja F. Tuđmana, kasnije i njegov pobočnik. Bio je prvi zapovjednik 1. hrvatskog gardijskog zbora.

Da, klinci. Nas četiri studenta i dva mlada čovjeka. Gilja je bio mlad, ali on je on bio iz dijaspore ili tako nešto, a Ćuk je bio Hercegovac. Koja je to točno bila linija, ne znam, ali Ćuk je bio vozač, a Gilja je bio prvi Tuđmanov tjelohranitelj.

Tvoja obitelj i tvoji bližnji, kako su reagirali na odluku da se uključiš u te neke vojne priče?

Kao prvo, oni nisu ni znali da sam u policiji jer su oboje bili u Požegi. No kad se zbio „Krvavi Uskrs“, onda da su me vidjeli. Tada je izlazio časopis „Danas“, a na naslovnoj strani bio sam ja, uslikan, jer sam nosio na nosilima pokojnog Josipa Jovića. Bio je i prijatelj, koji je Jovića nosio sa druge strane, na leđima, ali mene je slikao. I onda je vjenčani kum moga šogora i sestre pokazao sliku šogoru, a šogor je pokazao sliku mojoj mami. I mama je posijedila preko noći jer nije znala da je sin u policiji, a kamoli da je u specijalnoj policiji...(smijeh)... Eto, to je prava istina...(smijeh)...

Kako je to bilo, kakva je onda interakcija s obitelji krenula?

Bilo je svega. Bilo je šokova. Stari je bio ponosan, a mama je bila ono, samo je govorila: „Hoćeš li ostati živ?“ Nije im bilo baš svejedno. Tata kao tata, on nikada nije ni priznao, ali bio je ponosan na mene

Opiši kronološki svoj ratni put, odnosno vrijeme i postrojbe u kojima si ratovao.

Bio sam ATJ Lučko. Bio sam Rakitje. Bio sam u policiji, isto. Onda sam bio u „Tigrovima“. Ja u Bojni Frankopan nisam nikada bio službeno, „papirnato“, ali sam s njima bio na terenima više nego neki „Frankopani“. To znači; bio sam s njima u Osijeku. Bio sam s njima u Bosni i Hercegovini i zadnji put sam što su oni nisu bili. Rijetki od njih, kao Tomica Bajsić ili kao pokojni Robi Majer, bio sam 93.' godine na „Maslenici“. Zapravo, ja sam kompletan ratni put proveo sa njihovim zapovjednikom, pokojnim Brunom Zoricom – Zuluom na istim bojištima...(vraća se na kronologiju ratnog puta)...Ja sam 91.' godine bio teže ranjen. Onda sam mjesec dana otišao na bolovanje, to su me otjerali da uzmem bolovanje. Imao sam dren. Tada sam bio u Požegi, u 123. brigadi. No, ja kod njih nikad nisam bio, kako bih to rekao, „papirnato“, ja sam se uvijek vodio kao pripadnik 1. brigade. Tada sam bio na bolovanju, ali sam s njima iz 123. brigade išao u oslobađanje dijelova zapadne Slavonije. Luda mladost, kako to drugačije

opisati jer meni je tada još krv išla iz rana, iskrvario sam bio. Pao sam na noge, ali nisam iskrvario od metka kojeg sam dobio. Uglavnom, išao sam u oslobađanje zapadne Slavonije. Bio sam s njima iz 123. brigade, s diverzantima-izviđačima. U biti, ja sam vodio njih...(nejasno izgovara rečenicu)... Jedan dečko me je zamolio, čuo je za mene. Ja sam ih tada vodio, a zapravo nikad formalno nisam bio u 123. brigadi. Bio sam s njima tih mjesec dana od 16. 12. 91.' do 30. 12. 91. godine. U Zagreb sam se vratio za Staru godinu, zvao me Josip Lucić, morao sam se vratiti. Dakle, bio sam s njima tih 20 dana.

Kronološki si došao do operacije „Maslenica“, a što je onda još s ostatkom ratnog puta?

Bio sam i u „Oluji“, gdje sam bio ranjen.

Kome si pripadao cijelo vrijeme?

Pripadao sam 1. gardijskoj brigadi. Zapravo, bio sam pri specijalnim postrojbama Glavnog stožera. Bio sam u specijalnim postrojbama, a kasnije sam završio u Obavještajnoj brigadi. Potom je uslijedio preustroj, pa sam završio u Obavještajnoj bojnoj i kasnije u Agenciji, i tako dalje...(ne želi pričati o detaljima iz tog doba)...

Kako si se osjećao tijekom tih svojih prvih iskustvu, odnosno suočen s opasnostima na bojišnici? Vjerojatno se osjećao i neki strah.

Pa evo, prvi put sam nastradao 25. 7. 91. godine u Erdutu. Na spavanju. Topništvo JNA granatiralo je Erdut, s VBR-ovima.² Navodno je nas prve granata odbacila, a ostale je poubijala. Od toga sam bio u komi 18 dana, tek tada sam se probudio iz kome. Jedan prijatelj se probudio 16. dan, a druga dva su se i kasnije probudila. Jedan se probudio 21., a ovaj drugi se 23. dan probudio iz kome. Sjećam se jedne žene, ona nije bila plavuša nego je bila gospođa koja me je probudila u Osijeku, kada sam se zapravo probudio iz kome. Bio sam na...(nejasno izgovara ostatak rečenice)... Lažem, nas je detonacija navodno odbacila. To ja ne znam, tako su rekli, da je nas odbacila, a da je ove to poubijala. To je bilo prvi puta da sam ranjen...

Prodeš li neki strah nakon toga? Postaviš li si neka pitanja?

² Dana 25. srpnja 1991. izvršen je prvi izravni topnički napad s teritorija Republike Srbije na Hrvatsku, na mjesto Erdut. U tom napadu poginula su šestorica pripadnika 1. brigade ZNG „Tigrovi“, a 18 ih je teško ranjeno.

Pa evo, najteže mi je bilo kad sam bio na oporavku u Varaždinskim toplicama, kada sam ponovno učio hodati. Imao sam šipke na nogama i šipku koju sam držao da hodam. Tada te nitko nije „šljivio“ ni pet posto zato što su u Toplicama već svi zamrzili branitelje. Neki branitelji su imali ispade, bili su bezobrazni prema sestrama. Bilo je tamo stvarno svašta. Nije tamo bilo sve idealno. Može se i drugačije govoriti, ali to je prava činjenica. Bilo je tamo svašta i ja sam tamo tada počeo piti. Tada se pila „Vecchia“, pa se već ujutro kupovala ta „Vecchia“...

To govoriš o oporavku nakon prvog ranjavanja?

Da. To je bio problem. Ja sam tada ponovno učio hodati od posljedica ranjavanja. Tada smo moji cimeri i ja svako jutro po litru „Vecchie“ drmnuli već do rehabilitacije, već do prvog dnevnog vježbanja.

A dotad? Kakav si dotad bio s alkoholom?

Nikad nisam pio! Ja nisam ni pušio niti sam pio, a nisam bio sportaš. Tada mi je u posjet došao jedan prijatelj, a to je bio pokojni Damir Tomljanović – Gavran. Došli su pokojni Gavran i Drago Horvat. Njih dvojica su došli kod mene i kada je Horvat vidio na što izgledam, onda me je išamarao. Rekao mi je: „Jesi li ti normalan?“ On je bio ranjen u rame i onda je on ostao tamo. I onda sam uz njega je prestao piti i trgnuo sam se, prohodao sam u roku od mjesec dana.

Nisam znao da si imao tako traumatično ružno iskustvo...

To je tada bilo tako...Uložio sam dosta muke u oporavak. Potom se vraćam u 1. gardijsku brigadu. Tamo sam opet preuzeo svoje mjesto, no ubrzo je uslijedio teren u Okučanima. Otišao sam na taj teren i tamo sam dobio četiri metka u trbuh. To je bilo kod pilane, kada su bile one akcije, gdje smo razbili četnike. Nakon ranjavanja došao je jedan četnik da me dokrajči, no došao je u zadnji čas moj prijatelj i ubio ga, sleđa pa je taj četnik pao na mene četnik, taj koji me htio dokrajčiti. Pao je na mene dok sam ležao, i ta njegova faca, lice tog četnika koji me htio ubiti, nju i dan-danas sanjam. Taj prijatelj što mi je spasio život, on je hvala Bogu još živ, tada mi je u šali govorio: „Bolje da sam četniku pustio da te ubije nego da te moram nositi.“...(smijeh)... Bio sam tada mršav, ali me je ipak trebalo nositi. Tako da mi je tada Stipe Krajina spasio život. On je jedan pravi prijatelj...(emotivno govori o suborcu)... Poslije toga, treći put sam bio ranjen u minskom polju u Bosanskoj Posavini.

Koje je to bilo razdoblje?

To je bila 92.' godina. Poslije dubrovačkog ratišta 1. gardijska brigada, mi smo se prebacili na Posavinu. Bili smo brojčano slabi, nije nas bilo u Posavini. Ja sam tada bio zapovjednik izvidničke satnije pa sam onda uvijek išao prvi, jebiga. Išli smo na jedno izviđanje jer smo našli jednu malu prugu, širine 40 centimetara i dužine negdje oko 100 do 110 metara...(nejasno izgovara kraj rečenice)...To je bila velika, suha trava, rogoz se zvala. To je bilo močvarno područje i nije bilo logike da tu bude, a bilo je minsko polje. Bilo je minsko polje naše, a bilo je i njihovo. Mi nismo znali gdje su naše mine. Ja sam ulazio u to polje...(nejasan ostatak rečenice)...Ja sam to slikao. Nismo znali što je to. Mi smo se prvi puta u životu sreli s tim. Došli smo, slikali. Slike su izradili u Slavonskom Brodu. Vinko Štefanek tada je bio zapovjednik OG Bosanske Posavine, on kaže: „Tigriću, šta movate, jeste li se pogubili?“ Kažem mu ja: „Kada će slike biti gotove, ja ću vam pokazati.“ Ja sam uslikao tu prugu, ali od svih tih časnika i dočasnika nitko nije znao o čemu je riječ. No bio je tamo, sa strane, jedan stariji gospodin. Kaže on: „Tu su bili glavni pravci napada četnika.“ Mi svi šutimo, nitko ne govori, ne razumije. Kaže on: „Dajte da pogledam sliku. Aha, da, to je Štuka.“ „Kakva Štuka?! Što je to Štuka?!“ Znači, to je jedna raketa koja je postavljena na pruzi i koja, kad je zapališ i lansiraš, ona ide i čisti prolaz do 50 metara. Ona čisti minsko polje i ona očisti 80 do 100 metara minskog polja. Nakon toga šalješ drugu raketu u taj prolaz i tako stvaraš pravac napada. To postaje kanalizirani pravac napada. I stvarno, to je bilo tako, zahvaljujući njemu to smo saznali. Mi smo to uočili i kako su tamo četnici pravili pravac napada, onda smo mi njih tamo dočekali i potjerali. Dočekali smo ih, pripremili sve glavne snage. Tada su njihove „Pume“ doživjele veliki neuspjeh i poraz. Četničke „Pume“, one se nikad više nisu pojavile jer smo ih, u biti, tada uništili. Bilo je puno toga, ali to je svakako jedan od vrlo zanimljivih detalja. Uglavnom, imao sam tamo puno izviđanja i onda sam jednom uletio na PROM-ovku i povukao je.³ PROM-ovka je skočila, ali kako je okolo bilo to čudno drveće, neke vrbe, ili šta već, mene su te žile drveta spasile. Ona je udarila o žilu pa nije išla gore visoko. Mene je samo po nogama ranilo, a ovi koji su bili dalje od mene, oni su daleko lošije prošli. Jedan prijatelj, Zdravko Čačić, koji je bio od mene udaljen, ha nekih 70 metara, taj je poginuo na mjestu. Dobio je u glavu jedan mali gelerčić. To je ta sudbina.

³ PROM-1, odnosno Potezna rasprskavajuća odskočna mina ima smrtonosni učinak na popriličnoj udaljenosti jer je sposobna je rasprsnuti opasne fragmente na 100 i više metara, a one smrtonosne u krugu od 50 metara.

Onda opet slijedi rehabilitacija?

Da. Dobio sam osam gelera po nogama. Bio sam dva mjeseca van stroja pa sam ponovo opet išao na bojište.

Opet si išao u Varaždinske toplice?

Ne. Tamo sam samo jedanput išao.

Više nisi htio?

Da, nisam htio. Onda sam tako razmišljao. Oni su mi bili krivi, a zapravo smo mi bili krivi, a ne osoblje. Bilo je kod nas svakakvih ljudi. Bili smo i bahati i bezobrazni, bilo nas je svakakvih. Neki su bili razmaženi, neki su tražili nemoguće u uvjetima koji su bili takvi kakvi su bili. Bio sam kasnije u Krapinskim toplicama i tamo sam većinom odradio rehabilitaciju i sređivao te gelere. Onda sam se vratio u postrojbu i četvrti put sam bio ranjen kad smo bili u „Oluji“. Kad je 2. gardijska brigada imala problema u napadu, kad su popušili kod Petrinje, kad im je poginuo zapovjednik, onda su nas specijalce bacili njima iza leđa. Onda sam tamo dobio novu ranu. To je bilo zadnji put da sam ranjen...(smije se)...

Iz pješačkog oružja?

Da. Iz automatske puške sam dobio, ali samo prostrijel kosti je bio. Eto, Bogu hvala, pa nisam imao s tim većih problema. Nisam imao šipku u nozi kao što su neki imali ili one fiksatore. Imao sam sreću...(skromno zaključuje)...

Dobro tada vjerojatno nisi išao u toplice ili si ipak negdje morao ići na oporavak?

Ne, ali tamo me je spasio doktor Igla, takozvani.

Miroslav Kinčl.⁴

⁴ Miroslav Kinčl – Igla, jedan je od najpoznatijih ratnih doktora, koji je je vršio zahvate direktno na područjima u kojima su se odvijale borbe.

Da. Ja sam tu ranu podvezao i išao sam dalje s dečkima pa sam skoro iskrvario. To zapravo uopće nije bilo bezopasno jer mogao sam nastradati ili dobiti infekciju. Malo sam dobio, ali on je to na vrijeme odrezao. Spasio me čovjek...(smijeh)...

Ti si svakako jedan od rijetkih branitelja koji je toliko puta ranjavan. Kako si se onda suočavao sa stradavanjima i pogibijama suboraca, čemu si uostalom i svjedočio? Je li to utjecalo na tvoj daljnji pristup u ratu?

Treba reći da sam ja tada bio jako mlad. Bio sam svjestan da sam inteligentan, da mi ide matematika, fizika, to sam mogao. Sve ispite polagao sam s ocjenom pet na faksu. To ističem jer možda sam zbog toga bio i malo umišljen, da budem iskren. Bio sam sportaš, bio sam karatista, trenirao sam jiu-jitsu, trenirao sam budokai, osvajao sam turnire. Nastupao sam, osvajao sam turnire i bio sam pun sebe, kako u sportskom duhu, tako i na intelektualnoj razini. No onda sam se brzo spustio na zemlju...

Već s prvim ranjavanjem?

Ne, nego jer sam sazio. Nije to bilo samo zbog ranjavanja. Prije toga sam već doživio prva ranjavanja ljudi oko sebe. Ja, kako sam polagao Prvu pomoć za vozački ispit, to sam znanje koristio da bih nekome stavio zavoj na ranu, da bih ju začepio jer to drugi nisu htjeli, bojali su se. Čak su me zvali „Dok“, kao da sam doktor, tamo u istočnoj Slavoniji. Tamo sam previjao ljude jer to nitko nije htio, a tamo, to su bili počeci, nismo imali nikakvog doktora. Kasnije je ta medicinska skrb bila puno bolja, ali na početku toga nije bilo. Svi lažu koji tvrde da je bilo drugačije...

Znači, ti si bio mentalno jak za suočiti se s tim...

MM – Jesam. I to je istina. Ako si fizički jak onda si i psihički jak. To jest, moraš biti i psihički i fizički jak da bi mogao, koliko-toliko, biti normalan. A da su traume ostale, naravno da su ostale, kako ne. Jedan moj prijatelj, koji je došao kod mene u „Tigrove“ iz Požege, umro mi je na rukama. To mi je isto...(teško mu je pričati o pogibiji prijatelja)... Primiš ga, ono išli smo zajedno osnovnu školu, a on ti na kraju iskrvari. Ti da si ne znam kako jak, to ostavi na tebi trag. Onda još kada odeš kod njega doma, čuješ optužbu: „Ti si ga ubio!“ „Pa nisam ga ja ubio.“...(jako mu je teško prisjećati se tako tragičnih situacija)...Mene je spasilo što sam, kada je

završila „Oluja“, otišao na školovanje. Kako zbog rata nisam završio fakultet išao sam završiti fakultet. Ja sam već 91.' godine dobio čin satnika. Zamisli, od običnog „plavca“ iste godine dođem do čina satnika...(smijeh)...No ja nisam imao završen fakultet jer sam pohađao treću godinu fakulteta kada je sve započelo. Uglavnom, nisam završio fakultet, imao sam još ispita za položiti i onda sam opet počeo učiti. Završio sam fakultet 97.' godine, u 1. mjesecu, tada sam diplomirao. Može se reći da sam sve to malo otegao jer nisam završio baš na vrijeme. Želim istaknuti da me zapravo učenje spasilo, prvenstveno. Učenje i knjige; uz to nisam mislio na gluposti. Dakle, radio sam ono što sam trebao raditi; učiti, to mi je bilo prvo.

Jasno je da si doživio traume, poput pogibije tog dečka kojeg si znao iz škole. Jesi li doživio i koji svijetli trenutak tijekom rata?

Je. Bilo je, bilo je tih nekih anegdota, raznoraznih. Prva mi je bila s pokojnim Zuluom. Kad smo se prvi puta sreli. „Zrinski“ i „Frankopani“ tek su bili došli u Kumrovec na obuku, na topografiju. Onda me je pukovnik Ilija Tot, prvi zapovjednik Frankopana predstavio njemu, a Zulu je imao pištolj, „Colt“. Kaže on: „Šta će ovaj mačić da obučava moje dečke?!“ Ja mu kažem: „Pa imaš kartu od JNA, a kompas ti je srpski.“ Kaže on: „Jesi li ti normalan? Eto, ti ćeš obučavati moje dečke. Pogledaj što je kompas!“, pokazuje on meni onaj NATO vojni kompas. To je bilo moje upoznavanje sa Zuluom. Malo smo se prvo porječkali, pa smo se zezali, a na kraju smo bili nerazdvojni cijeli rat. Zbog toga, mnogo godina kasnije, kad je Udruga Bojne Frankopan imala nekih problema, on me zvao da mu pomognem pa sam došao ovdje i pomažem.

Dakle, bilo je tih lijepih i veselih trenutaka?

Ma da, bilo je. Recimo, bilo ih je puno sa stranim dragovoljcima. Ja sam u srednjoj školi učio ruski jezik. Na fakultetu nisam učio engleski, a u 1. brigadi, pogotovo na početku rata, bilo je jako puno Engleza. Bilo je Škota, bilo je svega. Taj naš razgovor, to je nešto neopisivo, jebote. Pa ja to ne mogu ni opisati, kakve su to bile riječi...(smijemo se)... To su bili strašne provale. Bilo je Engleza, bilo je Nijemaca i to su uglavnom sve bili ljudi „prva liga“. Drago mi je što ti kao povjesničar brineš o njima pošto država Hrvatska ne mari o njima.

Ajde, malo je to možda i povezano sa sljedećim pitanjem. Kakav je bio status branitelja, odnosno hrvatskih vojnika u društvu i kako su se ljudi odnosili prema vama? Da li je u tom odnosu bilo razlike između 91.' i 95.' godine?

Ufff, velika!...(odlučno izgovara)... U počecima, 90.', potom i 91.' godine neki ljudi, kada sam prolazio u američkoj odori hrvatskog specijalca, neki su nam ljubili ruke, a neki su pljuvali. To je bilo onda kada su sudili Dečaku i ekipi, tu na Vojnom sudu JNA.⁵ Mi smo osiguravali tu masu. Došla je uistinu masa ljudi, pa je to „plivalo“ po nama, ali ne zato što smo čuvali i pazili red. To su bili ljudi koji su nisu voljeli hrvatski grb na kapi, koje smo nosili. To je bila istina...S druge strane, kad bi došli u kafić, ti nisi mogao u kvartu po Zagrebu platiti piće, koliko si bio dobrodošao, ali u nekima nisi bio dobro dobrodošao. U nekim kvartovima nisi bio poželjan, a to je, primjerice, ovaj moj kvart, kvart u kojem sada živim...(riječ je o centru grada Zagreba, na području oko Trga žrtava fašizma, op.a.)... Bio je tu jedan kafić, zvao se „Z“, bio je još jedan kafić pokraj njega, ali sad se ne mogu sjetiti kako se zvao. To su bili kafići u koje su odlazili zagrebački Srbi. Srpski lobi je tu bio jak. I dan-danas je tako, tu u mom kvartu, na potezu Trpimirova – Branimirova ulica. Tu su zgrade u kojima su živjele obitelji vojnih lica. Recimo, tu živi Rade Šerbedžija, poznati hrvatski glumac. Ja sam čak bio nazočan kada iz protesta nije htio piti piće jer je vidio nas u hrvatskoj uniformi. Rekao je na glas: „Neću da pijem piće u društvu sa ustašama.“ A mi nismo ništa loše radili, samo smo došli kulturno u lokal popiti piće.

Taj odnos društva, ljudi na ulicama prema vama u razdoblju od 91.' do 95.' godine, ima li razlike?

Te 95.' godine, kad smo oslobodili Hrvatsku ti nisi mogao hodati po ulici koliko su te ljudi tapšali po ramenu. Sve to s vremenom izblijedi, ali tome smo dijelom i sami krivi. Bilo je tu svega i svašta, svakakvih ljudi u uniformama. Onda je brzo nakon rata došao val vojnih umirovljenja, pa su ljudi koji su bili u vojsci lagali da imaju mirovine jako velike, a u biti nemaju. Neki su se hvalili da imaju visoke činove, a nisu jer bili su vojnici. Zbog svega toga su ljudi u civilstvu počeli mrziti nas. Doživio sam to, na primjer, kada sam trebao ići na misiju u

⁵ Suđenje skupini Virovitičana zbog nabavke oružja za obranu Hrvatske trebalo je započeti 8. travnja 1991. u Zagrebu. Održane su demonstracije i prosvjedi diljem Hrvatske, demolirana je zgrada Vojnog suda i početak suđenja bio je otkazan. Tijekom svibnja Vojni sud JNA osudio je pripadnike tzv. Virovitičke skupine na višegodišnje kazne zatvora.

Sierra Leone. Išao sam podići nove odore. Nije bilo američkih i ja i moj prijatelj smo išli kupovati uniforme. Jedan dućan na Jarunu prodavao je uniforme. Tamo smo došli pogledati uniforme, a ljudi nas gledaju, pitaju: „Šta hoćemo?“, a mi došli samo pogledati uniforme. Oni su mislili da smo mi imamo velike plaće i prihode.

Što su za tebe značile oslobodilačke operacije hrvatskih snaga 95.' godine?

Kako sam došao 90.' godine u policiju i obukao uniformu hrvatskog policajca-specijalca, tako sam iz mjeseca u mjesec i u godinama koje su prolazio počeo sve bolje shvaćati i počeo sam svoje još više voljeti. Postao sam svjestan da mali ljudi stvaraju državu. Ne veliki nego mali jer bez malog čovjeka nema ništa. Shvatio sam da smo dali jako puno za svoju državu jer kad smo trebali uživati, voditi ljubav, što kaže jedan moj prijatelj, umjesto sa curicama, mi smo vodili ljubav sa puškama. I bilo je tu i smrzavanja i svega. Evo, sjećam se Hercegovine, jednog Crnog vrha, a bilo je valjda 100 Crnih vrhova iznad Kupresa tamo. Da se ne smrznemo stavili smo novinski papir u čizme jer su se čizme raspale. Nismo imali s čime nego smo s plahtama čizme vezali. Kada to nekom pričaš, on ti kaže: „Lažeš!“ On to nije doživio i ne može ni znati kako je bilo. On ne može znati kakva je hladnoća kada je po noćima temperatura niža i od -30. Kažu da su u strahu velike oči, ali nebitno, ajde možda smo tako doživjeli, ali sigurno je bilo -20. Zanimljivo, po danu je bilo drugačije, katkad možda čak i +14, zbog sunca pa onda guštaš na onom suncu, ako si na suncu. Znači, bilo je po tim planinama i velikih nadmorskih visina i tog snijega kojeg smo gazili i išli kroz njega...Evo jedan događaj koji smo prošli. Išli smo kroz duboki snijeg, a jedan moj prijatelj je propao, neću ga sad imenovati koji. On je propao i pao u zemunicu koju su iskopali naši Hrvati, koji su kao zarobljenici kopali srpske rove. Njih su četnici tamo zatvorili i oni su umrli, vidjelo se kako su grebali. Kada smo otvorili objekt u tom snijegu, s onim lancima, onda smo vidjeli kako su oni grebali rukama. Oni svi su pomrli od gladi i hladnoće.

To su bili Hrvati?

Da, Hrvati. Vidjeli smo to po njihovim dokumentima. To su bili Hrvati s područja Banja Luke, iz tih krajeva Bosne i Posavine. To je bilo baš mučno...(teško mu je o tome govoriti)... Ja mislim da je bilo 36 tijela, ali nisam više siguran. Oni svi su bili smrznuti. To je bilo grozno za vidjeti.

Nemaju nokti, nemaju...(ne želi opisivati detalje tragičnog prizora)...Užas! To mi je ostalo u ružnom sjećanju.

To je bilo u završnici rata?

To je bilo tijekom operacije „Zima 94“. Našli smo ta tijela i to su ostale stvarno ružne uspomene. Sjećam se da smo potom tamo kamione vozili, a znaš kako je kad nisi mogao staviti više od 10 tijela u kamion jer sva ta tijela bila su smrznuta i onda moraš paziti da umrlome ne polomiš ruke...(nerado se prisjeća)...Da, bilo je tih negativnih iskustava.

S obzirom na sve, pa i na te negativnosti što je po tvom mišljenju, najviše pridonijelo hrvatskoj pobjedi u Domovinskom ratu? S obzirom na sve te teške okolnosti.

Donijeli smo jedinstvo hrvatskom narodu. Naš narod nikad do tad, a bogami više ni sad, nije bio jedinstven. Tada nije bilo bitno jesi li iz Slavonije ili iz Zagorja, jesi iz Istre ili si iz Hercegovine, iz Bosne, s bilo kojeg kraja Balkana. Nije bilo bitno odakle si, pa čak nisi bio Hrvat. Naglašavam, bilo je dosta Muslimana i Albanaca s Kosova. Ponavljam, ja sam bio u postrojbi sa Nijemcima, sa Englezima, sa Francuzima; kako legionarima tako i onima koji nisu bili u Legiji. Tada nije bilo bitno tko si i što si. Nije se gledalo tako. Nije bilo ljubomore, nije bilo zle krvi. Bili smo jedinstveni, svi kao jedan, svi kao jedan! I onda kad kažu da je netko podnio veći teret u ratu, to nije istina. Nije manje trpio onaj iz Istre, koji nije morao ići u rat, kao ni onaj iz Zagorja. Svi su bili jedinstveni. Koliko je samo ljudi poginulo u Vukovaru, porijeklom iz Varaždina i onog dijela Međimurja, oko Čakovca. To znači, svi su bili zajedno! Domoljublje i jedinstvo, to je najveći čimbenik. Ovo sve ostalo bilo je nevažno ili manje važno. Nikakav nas nije motivirao ni novac, ni ništa, ni sva ta obećanja. Recimo, ja sam 20. 5. 91.' godine potpisao ugovor za ZNG, za 1. A brigadu. Obećali su mi tri plaće, stan i sve živo. Od toga nisam dobio ništa, pa ni tri plaće, a kamoli stan jer sam ga sam kupio. Ja od države nemam ništa, a invalid sam. Nemam ništa. Nisam dobio ništa, a niti kukam, niti tražim, niti ću išta tražiti. Nešto sam imao, hvala Bogu, od roditelja, iako je njima nekad bilo potrebnije nego meni. E sad, zašto se poslije rata to podijelilo kako si podijelilo, to je druga stvar. To je razlog zašto više nismo bili jedno...Ma stvarno, u ratu nije bilo brige, nitko nije mario tko je tko.

Možeš li možda istaknuti neke osobe, iz vojnih ili političkih struktura, koje smatraš najzaslužnijima za pobjedu u ratu?

To je po meni jasno. To je predsjednik Republike Franjo Tuđman. Za mene je dr. Franjo Tuđman broj 1. Što god neki mislili o njemu bio je veliki čovjek i on je živio za Hrvatsku! Njega nije zanimalo ono što su govorili o 200 obitelji bogatih Hrvata. Mislim da to nije njegova ideja. To mogu posvjedočiti oni koji su bili u njegovom užem krugu, a oni koji su plasirali te teze nikada ih nisu dokazali. To su sve radili, plasirali drugi igrači, koji su bili ekonomisti. Oni nisu u politici, ali su jaki. Oni su plasirali te teze o 200 Hrvata i njihovih bogatih obitelji i tako dalje.⁶ Franjo je baš živio hrvatski san. To ne može nitko reći da nije... A od vojnih lica, teško je to reći. Ja ne mogu govoriti o drugima, s kojima nisam bio. Ja sam bio s „Tigrovima“ i o njima mogu pričati. Samim time sam ponosan. Bio sam i s drugim postrojbama, ali „Tigar“ je „Tigar“ i mi smo u ratu iznijeli najveći teret. Mogu drugi reći što god hoće, ali to je činjenica. Uostalom, naša brigada ima najviše žrtava. Uz bok su naravno i 2. gardijska i ostale gardijske brigade. Recimo, 94.' i 95.' godine najviše je tereta iznijela 7. gardijska brigada. Bio sam s njima na ratištima i znam o čemu govorim. Njihov zapovjednik, pokojni Ivan Korade, koliko god pljuvali po njemu, Korade je bio rođeni vojnik. Ne odobravam što je napravio nakon rata, ali bio je, pa mogu reći da je bio uz bok Gotovine, što se tiče provedbenog dijela oslobodilačkih operacija. Korade je sa svojim dečkima puno radio i probijao srpske linije. On je imao ogromnu ulogu... Za njegov i sve slične slučajeve, znaš kako se kaže: „Daš mu sve pa mu kasnije sve uzmeš“. Nije bitno da li je on bio automehaničar ili što je god bio, ali on je bio rođeni vođa. Tko nije bio kraj njega, on to ne zna. I uvijek se brinuo za svoje ljude. Nije on otišao piti u kafić dok se ratovalo, ne on to nije radio. Bio je uz svoje dečke, planirao je akcije i provodio ih. Drugo je kad ti sam planiraš, pa tko šiša vojsku. Isplaniraš, odmah se na startu otpiše 30 – 35 posto gubitaka. Ne, on je bio uz svoje dečke...(stanka zbog telefonskog poziva)...Kad govorimo o ljudima iz 1. brigade, bilo ih je dosta kojih stvarno treba istaknuti; od Damira Tomljanovića – Gavrana, do Tome Medveda, koji je sad ministar branitelja i potpredsjednik hrvatske Vlade. Stvarno je bio fajter, ali s mozgom u glavi. Pa i Mirko Norac je bio dobar. Nisam u ratu bio s njim dugo. Bio sam kratko u Gospiću na ratištu. No to što sam vidio, kako se ponaša i vodi ljude u „fajtu“, on je bio

⁶ Riječ je o nedokazanoj tezi, plasiranoj u medijima, kako je F. Tuđman, odnosno uži vrh HDZ-a početkom rata osmislio projekt o 200 bogatih obitelji, elitnoj klasi iznad više klase koja će privatizacijom postati gospodari hrvatskog gospodarstva.

dobar...Bio sam na ratištu sa svim generalima, govorim ponajprije o mojim „Tigrovima“. Primjerice, general Mareković, on nije bio u fajtu, bio je u zapovjednom kadru, isto kao i Jozo Miličević, no ti su zapovjednici bili „prva liga“. Ili pak Josip Lucić, pa on je nas vodio na Plitvice, kad je bio „Krvavi Uskrs“. On je isto dao veliki obol. Evo, to su za mene heroji. Naravno, bilo je i drugih poput njih. Kako sam bio okolo na terenima, tamo oko Gradiške sam upoznao Mladena Kruljca, kasnije sam i u Zadru. O njima se poslije rata svašta može govoriti, no ti ljudi su u ratu stvarno bili fajteri.

A kako gledaš na ulogu Crkve u Domovinskom ratu? Što je tebi osobno značila vjera u ratu?

Pa vjera mi je, mogu reći, puno značila. Kad su nam dolazili svećenici, puno nam je to značilo, pogotovo kad sam bio u Varaždinskim Toplicama. Kad im je dolazio fratar, zapravo fratri jer nije dolazio samo jedan. Davali su nam utjehu i posvećene krunice. Te krunice nosio sam kad sam išao u akcije. Čovjek bez vjere nije čovjek. Moraš imati vjeru i vjerovati da bi mogao živjeti. Puno nam je to značilo i puno, puno su pomogli.

Crkva je po tebi imala važnu ulogu?

Po meni je.

Jesi li ti tijekom rata ili kako se rat primicao kraju razmišljao o nastavku vojne karijere ili si razmišljao da ću se vratiti u civilni život kad se sve završi?

A ja sam mislio da ću završiti fakultet. Nisam ni razmišljao o vojnoj karijeri nego da ću se vratiti, završiti fakultet i raditi kao inženjer. No život me odveo na drugu stranu i ostao sam u vojsci. Ali ni na kraj pameti mi nije bilo da ću ostati raditi u vojsci.

A kada i zašto si okončao karijeru i što si zapravo osjećao zbog toga?

Vojnu karijeru sam završio kad su rekli da invalidi ne mogu biti više u sustavu Oružanih snaga pa su me umirovili.

Sjećaš se što si osjećao tada?

Izdaju. Iskreno, osjećao sam izdaju. Imao sam sreću što sam imao malo djeteta. Jedno je bilo staro par mjeseci, pardon, staro oko godinu dana, druga je bila stara 10 godina, pa sam se s njima zanimao. Moja žena radila je kao profesorica u školi, pa sam ja vodio brigu oko dječjeg vrtića i oko škole. I to me je izvuklo. Ja sam se smatrao sposobnim da mogu dalje raditi. Ja sam želio da se nastavim još školovati. Kada do ovoga dođe, onda ti shvatiš da si samo broj. Oni te samo maknu i nema te više. Tu onda nastane problem ako kraj sebe nemaš nikoga, a onda ti tu puno znači i vjera i crkva. Možemo mi reći što god hoćemo, a onaj tko nije vjernik, ne može to znati i spoznati. Ja sam vjernik. I to mi je puno pomoglo. Išao sam i na ispovijedi i pričao sam sa svećenicima. Išao sam tu u crkvu, u Palmotićevoj. Ti mladi svećenici, kapelani, oni su puno pomogli u tim razgovorima, naravno i stari svećenici, pa i oni koji su u mirovini. Svećenici, napravili su uistinu najviše. Normalno, za pomoć je, pod broj jedan, najviše potrebna obitelj.

S obzirom na tu nepravdu jesi li veći stres i traumu doživio od rata ili od tog poslijeratnog suočavanja s realnošću?

Više me pogodilo to što je bilo poslije, ta nepravda, ali ne samo prema meni, nego prema svima nama. Bilo je jako, jako puno zapovjednog kadra koji je bio sposobniji i koji je iznio rat nego ovi časnici koji su sad u zapovjednom sustavu Oružanih snaga. Ne omalovažavam nikog, ne želim da se nitko uvrijedi, ali toliko kvalitetnog kadra je otišlo iz vojske! To su ljudi koji nisu imali škole, kao što sam ja imao. No to su bili sposobniji i bolji i časnici i dočasnici od ovih sad koji su ostali. Oni su išli u škole, slani su na vojne i civilne tečajeve ali to je bilo zbog toga što nisu bili kapacitet. „Što ćemo mi s njima? Ma neka idu u školu.“ To je, nažalost, istina i to je dovelo do toga da sada imaš negativnosti i probleme u Hrvatskoj vojsci.

Kako je tekla tvoja prilagodba na civilni život i kako je zapravo obitelj prihvatila tu tvoju transformaciju u civila. Pričao si da si svi imao probleme, da si nalazio pomoć i u vjeri...

Jesam. Ponavljam, mene je spasilo to što sam imao malu djecu pa sam s njima bio u stalnom kontaktu. Žena je radila pa sam se bavio s njima; od škole do vrtića, zapravo svega. I jako, puno sam čitao. Kada sam došao u civilstvo, ja sam magistrirao, ja sam doktorirao u kemiji...(smijeh)... Ne bi vjerovao, ali je tako i to sam za svoj gušt napravio. Znači, opet mi je knjiga pomogla. Puno sam raznoraznih knjiga pročitao u životu raznoraznih. Tako sam uvidio da u tim povijesnim knjigama piše svašta. Imaš šest maltene istih naslova o istoj temi, no različitih

autora i onda vidiš koliko su povjesničari pristrani. Ispada da povijest ne pišu samo pobjednici nego i po nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti, svak' vuče na svoju stranu. Uglavnom, puno sam knjiga pročitao i knjige su mi puno pomogle.

A zanima me, pogotovo zato što te dobro poznam, kako su iskustva iz vojne službe djelovala na tvoje kasnije navike u civilnom životu? Jesi li ti i danas zadržao neke od tih navika?

Jesam. Jesam, kad se probudim namještam krevet...(smijemo se)... Tako sam i djecu odgojio, malo vojnički. Možda je to malo neugodno tako reći, ali znaju red. Imao sam i zadržao ja svoju rutinu. Ostala mi je rutina iz vojske. Mi peremo zube poslije svakog jela. Mi ne peremo zube ujutro i navečer, nego poslije obroka.

Znači, zadržao si dosta navika iz vojnog života. Možeš li otprilike kronološki nabrojati što si sve radio od izlaska iz vojne službe pa sve do danas?

Što sam radio? E sad, ne znam što smijem pričati...

Pričaš samo ono što smiješ...

Da, o Službi ne smijem. Jedno vrijeme držao sam predavanja...(ne želi ulaziti u detalje oko rada za državnu službu)...Onda, malo sam pomagao prijatelju, on je imao firmu. On je završio Strojarsvo, ima firmu, riječ je o kontroli materijala, pa sam malo kod njega bio. Njemu sam pomagao, volontirao. To sam radio od srca, da se uklopim bolje i to nego da gubim vrijeme u birtiji. Potom sam se aktivirao u Udruzi „Tigar Rakitje“. To su moji ratni počeci, moji prvi dani u „Tigrovima“, u Rakitju. Kod njih sam bio aktivan, njima. s njima sam išao u obilaske. Onda je Zulu došao kod mene doma da pomognem Udruzi „Frankopan“, pa sam tu došao, izvukao ih iz nekih problema...Ponavljam, po školama smo održavali predavanja o Domovinskom ratu i onda smo trebali kasnije i polagati predmete za to. Mislim da je to predmet andragogija. To smo trebali polagati, ali...(nejasno izgovara ostatak rečenice)... No meni su govorili: „Ti si baš akademski obrazovan, ti ne moraš ići.“ To je bilo suludo, ja sam htio ići na ispite! Na kraju je jedan čovjek dobio službenu potvrdu da je mogao predavati, a on ima završenih osam godina škole, dok ja s visokim stupnjem obrazovanja nisam mogao predavati. Još sam predavao u 2. i u 7. gimnaziji, uglavnom po školama, a tako sam upoznao i dosta profesora. To mi je bilo drago,

posebno jer su to škole koje su polazila i moja djeca, a ja sam tamo držao predavanja o Domovinskom ratu.

Spomenuo si rad u ovoj i u udruzi „Tigrovi“. Zanima me, jesi li nastavio održavati prijateljstva, odnosno kontakte sa suborcima nakon završetka službe?

Da, da. Jesam. To su čvrsta prijateljstva jer prijatelja kojeg stekneš u ratu imaš ga za cijeli život. Nije bitno tko je što je, ali ako ga stekneš u ratu to je stvarno prijateljstvo kroz cijeli život. I mogu reći da sve do danas ni jedan taj prijatelj nije me iznevjerio. A ni ja njih. Stvarno, ti u civilnom životu možeš imati dva, možda tri prava prijatelja. Ne možeš imati više prijatelja u civilstvu, barem ne pravih. A u ratu, ako si bio, možeš imati puno više prijatelja. To su prijatelji koji te neće pitati: „Zašto?“, ako kažeš: „Treba mi tisuću ili dvije eura.“ Ako ima, on će dati i uopće neće pitati zašto ti treba. On će ti to dati, eventualno će ti reći: „Daj mi to vrati do 1. u mjesecu ili kad budeš mogao.“ To su prijatelji. Nije tu stvar samo u novcima, nego u svemu. On te ne pita zašto ti treba, nego će ti pomoći. Tako smo mi poslije rata radili i pomagali. Jako smo puno pomagali dečkima koji su došli, članovima udruga i: „Tigrova“, i „Gromova“ i raznih pričuvnih brigada. Pomagali smo svima koji su bili u uniformama jer ne možeš ti dijeliti vojnike po tome tko je veći borac. To je glupost. Glupost je da sam ja zato što sam bio ranjen veći borac od onoga koji nije ranjen. Tko je god imao uniformu mogao je nastradati. I to ne samo vojnici nego i pripadnici saniteta jer u ratu je jednako tako mogao poginuti i vozač saniteta.

Dakle, te veze među vama su i dalje ostale čvrste?

Da, sve do dan-danas. Baš veze i prijateljstvo. Svugdje, i u Slavoniji i Hercegovini i u Bosni i u Istri. To su prijateljstva. Evo, recimo, prošle godine išao sam u Međugorje. Išao sam u Čaplinu. Nisam nigdje platio smještaj. Ja sam se htio naručiti u hotel, ali nisu mi dali da idem u hotel. Osjećaš se kao kralj, cijela tvoja obitelj, vidiš koliko te cijene ljudi. Vidiš da si ipak nešto u životu napravio. Isto tako i ja radim, kada oni dolaze u Zagreb. Nažalost, većinom zovu kad treba krevet za bolnicu, kada on ili žena oboli od karcinoma, ili oboli neko iz obitelji; mame, tate, braća, sestre. Moj stan puno puta izgleda kao autobusna stanica, ali nije mi žao. To je za prijatelje.

Iako si dijelom odgovorio, zanima me koliko si zapravo aktivan ili bio aktivan u udruzi, u kojoj mjeri i što si radio?

Aktivan sam u dvije udruge; u udruzi „Tigar Rakitje 90-91“ i aktivan sam u „Frankopanima“. Baš sam aktivan. Bio sam član „Tigrova“ i specijalnih postrojbi Hrvatske vojske i policije. Mogu reći da sam baš aktivan u organizaciji. Zapravo, pomažem u bilo kojem smislu.

Da li je udruga kojoj pripadaš pomogla u rješavanju nekih tvojih ili pak problema tvojih suboraca? U kojoj mjeri i kako i na koji način?

Otkad sam u „Frankopanima“, sa predsjednikom udruge i sa rukovodstvom udruge puno sam radio. Ja sam to pisao, ali nisam ja bitan. Uglavnom, radili smo na saniranju materijalnih prava branitelja. Pomagali smo ljudima da ostvare mirovine. Mislim, nespretno je reći da sam pomagao. Nisam ništa ja napravio, osim u birokratskom smislu...

Nema potrebe biti skroman, pogotovo što je to velika pomoć...

Pa dobro, skupio sam čovjeku papire. Složio sam ih, napisao sam dopis. Poslao sam to na Ministarstvo branitelja ili gdje već treba i ljudi su ostvarili mirovine. To mi je jako važno! Bilo je jako puno ljudi koji su sirotinja, pogotovo iz HVO-a. Oni ostvaruju prava u Hrvatskoj, ali nemaju novaca da bi došli u Hrvatsku, u Zagreb. Neki su mi poslali busom papire, a onda sam ja njima slagao te papire, slagao ih kako treba, sve da bi ostvarili svoja prava i to mi je važno. To me jako ispunjava, pomaganje drugima. To smatram svojim najvećim uspjehom u radu udruge...Moram priznati da se to pročulo, tako da ne pomažem samo „Frankopanima“ i mojim „Tigrovima“. Došli su i „Crne mambe“, s mojim prijateljem Perom Bajanom i ekipom. Isto tako došli su ljudi iz Udruge 101. brigade, pa iz udruga brigada s područja Dubrave i Sesveta, pa iz 99. brigade. Svima rješavam papire...(smijeh)...Ja ne radim van zakona, samo dokumente složim kako treba, stavim papire po redu kako treba. Napišem im još što trebaju nabaviti od potpisa, ako trebaju. Oni to nabave, donesu meni da ih složim. Napravim dopis i šaljemo na instituciju gdje već treba. Oni misle da sam ja pravnik, a ja nemam veze s pravom. Samo čitam zakone i složim te papire. Mnogima sam pomagao i u rješavanju kredita ili stanova koje nisu mogli dobiti, a imali su pravo na stan. Znači, mi ne radimo ništa što je van zakona. Radimo sve

što ljude sljeduje, samo što oni to ne znaju. No problem i jest u tome što ljudi ne znaju koja su njihova prava. Ljudi o tome nemaju pojma!

Kad govoriš „ljudi“, ti misliš na branitelje, da njima pomažeš?

Na branitelje, da. Evo, baš je nedavno došao jedan čovjek. On je radio u „Hrvatskim vodama“ i otišao je u mirovinu. On je u mirovini, ali nije znao da ima pravo na zaštitni braniteljski dodatak. To sam mu sad ja riješio. Pitao me je što treba donijeti od papira i što je dužan za uslugu. „Ništa, moraš platiti kavu.“...(smijeh)...Ne moraš ti ništa mene nagrađivati niti ću ja što dobiti od toga što si ti ostvario svoje zakonsko pravo.

Pomaže li tvoja udruga možda i kroz humanitarnu pomoć?

Je, imali smo takvih akcija. Ha, pomažemo koliko možemo. Kada su nedavno bili potresi u Petrinji i u Zagrebu, mi se nismo promovirali na televiziji nego smo radili. Mi, iako smo mala udruga, skinuli smo 140 dimnjaka oštećenih u potresu. Poslije nas su došle građevinske firme i one to sad naplaćuju, a mi smo to radili besplatno. Pritom, mi nismo radili bezveze ni na svoju ruku, mi smo radili s vatrogascima i statičarima koji su bili na terenu. Oni su rekli koji dimnjak treba skinuti i mi smo ga skidali, ciglu po ciglu. Unesrećenim ljudima pomagali smo i u selidbama, onima koji nisu imali mogućnosti za organiziranje selidbe. Pomagali smo i u Zagrebu i u Petrinji, pa tako i našim ljudima, evo Sekiju i Goranu, koji su iz Petrinje. Puno smo dolje pomagali. Primjerice, radili smo u selu gdje su svi stanovnici Srbi. Kada smo se skinuli u majice, vidjeli su oznake udruge i pitali zašto im pomažemo, ako smo hrvatski branitelji. Rekli smo im da nama nije bitno tko je što, nego želimo pomoći čovjeku u nevolji. Onda je iznijela rakiju koju je čuvala za svadbu svojeg unuka, koju su iskopali iz zemlje...Potom, imali smo projekt u kojem smo obilazili branitelje po regijama, a išli smo vidjeti u kakvim oni uvjetima žive. Šokiraš se kad vidiš da u 21. stoljeću neki ljudi žive u objektima sa zemljanim podom. Ti to ne bi vjerovao! Oni nisu imali ni pločice, ni parket. Onda smo kroz akcije, poznanstva nabavili ljudima PVC stolariju, građevinskog materijala, crijepa, pločica i pomagali im u obnovi. Gle, ja nisam neki majstor za radove, ali sam dobar na miješalici i znam gurati kolica...(smijeh)...Tako da smo svi pomagali, svatko je dao neki doprinos, radio je ono što zna raditi. Da, tu smo dosta radili. E, da, pomagali smo djeci da dobiju domove!...(prisjetio se)...Sve to odrađeno je po zakonu, ništa van zakona. Ti ljudi imaju zakonsko pravo na to. Dakle, ako je branitelj lošeg financijskog stanja, on

ima pravo preko države osigurati svom djetetu uvjete da može učiti i bolje živjeti u studentskom domu. I oni su to ostvarili! Moram istaknuti da su pomogli svi kojima smo institucionalno obratili da pomognu djeci ili unucima naših branitelja. Evo tu sam pomogao. Zapravo, svi smo pomogli, nisam samo ja pomagao...